

OSZKTV 2008/2009

Magyar nyelv és irodalom

Kijelölt témakörök

I. FORDULÓ

Az emberi élet nagy témáinak feldolgozása az irodalomban (szerelem, karrier, viselkedés)

Verbális és nonverbális kommunikáció

Szókincs, nyelvhasználat, helyesírás

Az iskolai fordulóra az alábbi műveket ajánljuk a versenyzők figyelmébe:

- Bibliai történetek (A tékozló fiú története)
- Petőfi Sándor: István öcsémhez
- Márai Sándor: Az olvasásról
- Örkény István: A megváltó

Márai Sándor: Az olvasásról

„Erővel olvasni. Néha nagyobb erővel olvasni, mint amilyen erővel az írás készült. Áhítattal, szenvedéllyel, figyelemmel és kérlelhetetlenül olvasni.

Az író fecseghet; de te olvass szűkszavúan. Minden szót, egymás után, előre és hátra hallgatódzva a könyvben, látva a nyomokat, melyek a sűrűbe vezetnek, figyelni a titkos jeladásokra, melyeket a könyv írója talán elmulasztott észlelni, mikor előrehaladt műve rengetegében.

Soha nem olvasni fitymálva, mellékesen, mint akit egy isteni lakomára hívtak, s csak a villa hegyével turkál az ételekben.

Elegánsan olvasni, nagylelkűen. Úgy olvasni, mintha a siralomházban olvasnád az utolsó könyvet, melyet még beadott celládba a porkoláb. Életre-halálra olvasni, mert ez a legnagyobb, az emberi ajándék.

Gondold meg, hogy csak az ember olvas.”

(Márai Sándor: Fűves könyv. Helikon Kiadó, 2000. 36–37. oldal.)

Örkény István: A megváltó

Dél előtt tíz óra volt, amikor az író befejezte új drámáját. Este még két nehéz jelenete volt hátra. Átírta az éjszakát. Közben legalább tíz feketét főzött magának, és legalább tíz kilométert gyalogolt a szűk szállodaszobában alá s felezve. Most mégis olyan frissnek érezte magát, mintha nem is volna teste, olyan boldognak, mintha megszüpült volna az élet, és olyan szabadnak, mintha megszűnt volna lenni a világ.

Még egy kávé főzött. Lesétált a partra. Megkereste a csónakost.

– Kivisz-e a vízre egy kicsit, Volentik bácsi? – kérdezte tőle.

– Tessék beülni – mondta a csónakos.

Borús volt az ég, de a szellő se rezdült. Mint egy óriási máriaüveg-lap, olyan sima és szürke és csillogó volt a tó. Volentik bácsi gyors, de rövid csapásokkal evezett, ahogy a Balatonon szokás.

– Mit gondol? – kérdezte az író, mikor már jó darab utat megtettek. – Ide látni még a partról?

– Még ide – mondta a csónakos.

Továbbmentek. Az üdülő piros cseréptetejét lassan elborították a fák. A partnak csak a zöldje, a vonatnak csak a füstje látszott.

– Még most is? – kérdezte az író.

– Még most is – mondta a csónakos.

Csak az evezők csobbanása hallatszott; a partról már nem ért idáig a hang.

Összemosódtak a házak, a kikötők és az erdők. Már csak egy ceruzavonás látszott, ahol véget ért a tó.

– Még most is ide látni? – kérdezte az író.

A csónakos körülnézett.

– Ide már nem.

Az író lerúgta a lábáról a szandált, és fölállt.

– Akkor húzza be az evezőt, Volentik bácsi – mondta. – Megpróbálok egy kicsit a vízen járni.

II. FORDULÓ

„Az ember, ha mégoly biztosan áll is a lábán, mibelyt egyet lép, reszkéirozza a hasra esést.” – Örkény István életútja

Az emberi élet nagy témáinak feldolgozása az irodalomban (vágyak és csalódások)

Verbális és nonverbális kommunikáció

Szókincs, nyelvhasználat, helyesírás

A regionális fordulóra az alábbi műveket ajánljuk a versenyzők figyelmébe:

Petőfi Sándor: Jövendölés

„Mondád anyám, hogy álmainkat
Éjente festi égi kéz:
Az álom ablak, melyen által
Lelkünk szeme jövőbe néz.

Anyám, álmodtam én is egyet,
Nem fejtenéd meg, mit jelent?
Szárnycim növények, s átröpültem
A levegőt, a végtelent.”

„Fiacskám, lelkem drága napja,
Napomnak fényel örvendezz:
Hosszúra nyújtja élted isten,
Álmodnak boldog titka ez.” –

És nőtt a gyermek, lángra lobbant
Meleg keblén az ifjúkor,
S a dal malasztos enyh a szívnek,
Midőn hullámzó vére forr.

Lantot ragad az ifjú karja,
Lantjának adta érzetét,
S dalszárnyon a lángérezemények
Madárként szálltak szertesztét.

Égig röpült a bűvös ének.
Lehozta a hír csillagát,
És a költőnek sugarából
Font homlokára koronát.

De méreg a dal édes méze:
S mit a költő a lantnak ad,
Szívének mindenik virága,
Éltéből egy-egy drága nap.

Pokollá lett az érzelemláng,
És ő lángban martalék:

A földön őt az életfának
Csak egy kis ága tartja még.
Ott fekszik ő halálos ágyon,
Sok szenvedésnek gyermeke,
S hallá, mit a szülő bús ajka
Kínjának hangján rebege:
„Halál ne vidd el őt karomból,
Ne vidd korán el a fiút:
Soká ígérte éltetni
Az ég... vagy álmunk is hazud?...”
„Anyám az álmok nem hazudnak:
Takarjon bár a szemfödél:
Dicső neve költő-fiadnak,
Anyám, soká, örökkön él.”

Karinthy Frigyes: Barabbás

A harmadik nap alkonyán pedig kilépett a bolt keskeny kapuján, és csendesen megindult az úton. Két oldalt füstölögtek a romok. Lent a kiszáradt árok fenekén találta az elsőt azok közül, akik Pilátus háza előtt kiáltozták Barabbás nevét. Elfekettült nyelvvel vonított a vörös felhők felé.

Megállt előtte, és így szólt:

– Itt vagyok!

Az pedig felnézett rá, és zokogni kezdett.

– Rabbi, rabbi! – zokogott.

És a mester szelíden folytatta.

– Ne sírj! Állj fel és jöjj velem! Mert visszamegyek Jeruzsálembe, Pilátus háza elé és új törvényt kérek magamra és reátok, akik Barabbást választottátok, s akikkel ezt mívelte Barabbás.

A nyomorult pedig feltápáskodott és az ő öltönyét megragadta.

– Mester! – kiáltott elfulladva és könnyek között — ó mester, jövök! Mondd meg, hogy mentsem meg magam! Mondd meg, mit tegyek! Mondd meg, mit mondjak!

– Semmit, mondta ő szelíden – csak azt, amit három nap előtt kellett volna mondanod, mikor Pilátus megállt a tornácon és megkérdezett titeket: „Kit engedjek el hát közülük, Barabbást, a gyilkost, vagy a názáretit?”

– Ó, én bolond! – kiáltott a nyomorult fejét öklével verve, – ó, én bolond, aki Barabbást kiáltottam! Barabbást, aki ide juttatott!

– Jól van – folytatta szelíden a mester – most jöjj hát velem Pilátus háza elé, ne törődj semmivel, ne figyelj semmire, csak rám, és amikor én intek neked, kiáltsd egész szívedből és egész tüdődből: „A názáretit!”; mintha azt kiáltanád: „Az életemet!”

Az pedig követte őt.

És találnak útközben egy másik nyavalyást, akinek Barabbás elvette házát, feleségét, gyermekét és szemeit kiszúratta.

És ő homlokon érinté csendesen kezével és így szólt:

– Én vagyok az. Jöjj velem Jeruzsálembe, és amikor én kezemmel érintelek, kiáltsad: „A názáretit!”; mintha azt kiáltanád: „A házamat! A gyermekemet! A szemem világát!”

Az pedig felzokogott és követte őt.

És találtak még másikat is, kinek lábai és kezei kötéllel voltak összekötve és nyakára hurkolva, őt magát pedig arccal lefelé bűzhödt mocsárba nyomta le Barabbás, tetvek és csúszómászók közé.

Odament hozzá, és megoldotta kötelékeit, és így szólt:

– Ismerlek téged. Te költő voltál, aki a lélek rajongó repülését hirdetted: Jöjj velem, és amikor intek, kiáltásod: „A názáretit!”; mintha ezt kiáltanád: „A szabadságot! A léleknek és a gondolatnak a szabadságát!” Az pedig megcsókolta az ő saruját és csak a szemével könnyörgött, mert a szája még tele volt sárral.

És így mentek tovább, és egyre több béna és sánta és nyomorult bélpoklos csatlakozott hozzájuk, akiket Barabbás tönkretett. És mindegyik külön-külön zokogva verte mellét és könnyörgött neki, hogy intsen majd, ha kiáltani kell: „A názáretit!”; mintha azt kiáltanák: „Békesség, békesség! Békesség e földön!”

Estére pedig megérkeztek Jeruzsálembe, Pilátus háza elé.

Pilátus a tornácon ült és estebédjét költötte Barabbással, a gyilkossal. Kövéren és fénylő arccal ültek ott, nehéz borokat ittak, és drága ételeket ettek arany edények fenekéről: skarlátpiros palástjuk messze világított.

A názáreti pedig, élén a sokaságnak, mely követte őt, a tornác elé járult és felemelvén átszegezett kezeit, szelíden szólani kezdett:

– A pászkák ünnepe nem múlt még el, Pilátus! Törvény és szokás, hogy húsvétkor egyikét az elítélteknek elbocsátod, úgy, ahogy a nép kívánja. A nép Barabbást kívánta, engem megfeszítettek - de vissza kellett térnem halottaimból, mert láttam, hogy a nép nem tudta, mit cselekszik. E sokaság mögöttem megismerte Barabbást és most új törvényt akar. Kérdezd meg őket újból, amint a törvényeinkben meg vagyon írva.

Pilátus pedig gondolkodott, aztán vállat vont, és kiállván a tornác szélére, csodálkozva nézett végig a sokaságon és szólt:

– Hát kit bocsássak el már most, Barabbást, vagy a názáretit?

És akkor ő intett nekik.

És ekkor zúgás támadt, és mint a mennydörgés, zengett fel a sokaság.

És a sokaság ezt kiáltotta: „Barabbást!”

És rémülten néztek egymásra, mert külön-külön mindegyik ezt kiáltotta: „A názáretit!”

A Mester pedig halovány lett és megfordulván végignézett rajtuk. És külön-külön megismeré mindegyiknek az ő arcát, de e sok arcból egyetlen arc lett az esti homályban, óriási fej, mely ostobán és gonoszul és szemtelenül vihogott az ő arcába, véres szemei hunyorogtak és szájából büdös lé szivárgott és torkából úgy bömbölt rekedten: „Barabbást!”; mintha azt hörögné: „Halál! Halál! Halál!”

Pilátus pedig zavartan lesütötte az ő szemeit és mondá neki: „Te látod...”

Ő pedig bólintott fejével és csendesen felmenvén a lépcsőn, kinyújtotta kezeit a hóhér felé, hogy kötözze meg.

1917. január

Csukás István: Hungária egyetem

A régi Hungária kávéházzal van szó, ahol felsőfokú oktatás folyt ifjúkoromban, s ahol többet tanultam, mint a hivatalos egyetemen, pedig jártam kettőre is. A Hungária egyetem ezzel szemben úgynevezett szabadegyetem volt, a szó mindenféle értelmében! Például éppen szabadlábban lévő újságírók és írók jártak oda és szabadúszó, állástalan ifjú költők. Reggeltől estig elüldögélhettünk egy szimpla vagy éppen egy pohár víz mellett. Voltak kihelezett tanszékek is, például a Marika presszó, ahová Fejes és Szakonyi járt, vagy a Belvárosi, de az igazi univerzitás a Hungária volt. Nemcsak azért, mert az épületben voltak a könyvkiadók, szerkesztőségek, hanem mert a múlt nagy szellemei is itt lebegtek a gyönyörű freskók alatt. Egyszer feljött vidékről egy morcos arcú prózaíró, s Pestre szakadt barátjával álltak a Hungáriában a márvány mellékhelyiségben. A Pestre szakadt költő barát sóhajtozva suttogott. „Mí bajod van?” – mordult rá a morcos író. „Hát nem tudsz meghatódni? Itt pisilt Kosztolányi, Osvát, Karinthy...” A morcos író irigykedve horkantott. „Jó nektek! Benne vagytok a folyamatban.” Engem Kellér Bandi bácsi vitt le, aki akkor a Művelt Nép című hetilapnál dolgozott, s aki egy két lábon járó anekdota-gyűjtemény volt, szerencsére sokat meg is írt, de a legtöbbjét élőszóban mondta el. Most csak két szállóigét idézek fel, az egyik, hogy a magyar újságírók három részre oszthatók, az első rész állásban van, a másik rész állás nélkül, a harmadik rész börtönben, azután cserélnek! A másik: miért jó a kávéház? Azért, mert az ember nincs otthon, de még sincs szabad levegőn. Többségünknek nem is volt rendes otthona, rémes odúknak, albérletekben laktunk, ahová csak aludni jártunk. A kávéházban éltünk, dolgoztunk, írtunk ezt-azt, verset, cikket, volt, aki „négerként” szocialista regényt írt (egy híres író nevében), majd ugyanezt a regényt levágó lektori jelentést. Sokszínűek voltunk és vidámak, így védekeztünk az országos elmebaj ellen. És szabadok is voltunk, de legalábbis szabadon gondolkoztunk, nem féltünk semmitől, mert a nyomornak is megvan az előnye: ennél lejjebb már nem kerülhettünk. Most csak egy történetet akarok elmesélni, amelyből kiderül, hogy az életnek tanultunk ezen az egye-

temen. Izgatottan tárgyaltuk a világot megrázó hírt, hogy lelőtték Kennedyt, a pincérek minden mondatunkat iták, hogy lesz-e világháború, a szép arcú kávéfőzőnő idegesítően sziszegte a presszógépet, egyszóval nagy volt a feszültség. Csak egy kopott újságíró nem vett részt a fecsegésben, szorgalmasan körmölte valamit, sorban kérve a pohár vizeket. Majd felállt, zsebre vágta a papírost, s elindult. Gyalog, ahogy később kiderült, mert villamosra sem volt pénze. Egyenest az amerikai követségre ment, s becsöngetett. Kijött egy követségi ember, s kérdezte, mit óhajt. „Egy siratóverset írtam az elnök halálára – felelte az újságíró. – Az özvegynek küldöm a magyar költők nevében!” És csendesen felzokogott. A követségi ember udvariasan átvette a költeményt, s bevitte a követnek. Az újságíró türelmesen várt, s nem hiába! A követségi ember visszajött, s egy csekket nyújtott át az özvegy nevében. A csekk ezer dollárra volt kitöltve. Az újságíró átvette, de mivel sokat próbált ember volt, gondolta, itt még lehet egyet csavarni. „Forintot is kérnék. Útiköltségre” – mondta. A követségi tisztviselő zavartan kotorászott a zsebeiben, s átnyújtott ötszáz forintot. Az újságíró taxival jött vissza a Hungáriába, rendelt tíz lágy tojást pohárban, habos kávéval. Fölényesen lobogtatta az ezerdolláros csekket, s mindent elmesélt két lágy tojás között. Döbrent csend lett a kávéházban, csak a tollak percegése hallatszott. Majd fél óra múlva húsz magyar költő állt az amerikai követség kapujában, lobogtatták a siratóverseket. A követ kinézett az ablakon, s kiüzent, hogy nem kell több vers! A húsz költő zajongva toporgott, mire a kapuban álló rendőrök elzavarták őket. Mert mi a tanulság? Hogy egy zseniális ötletet csak egyszer lehet elsütni. S hogy honnan tudom én, mi történt a követség előtt? Onnan, hogy ott álltam én is az első sorban, a hoppon maradottak között.

Örkény István: Nápolyi

A fiam, a gazember, nem akar beszélni. Nemsokára meglesz két éves, de annyit, hogy papa, is csak kegyes úri jókedvében hajlandó kimondani. Másfelől azonban hibátlanul érti az emberi beszédet, s a legbonyolultabb feladatoknak is játszva a végükre jár. „Eridj ki a konyhába, és mondd meg anyádnak, hogy el kell mennem, adjon ebédet.” Kimegy a konyhába, valamit muzsikál az anyjának, két perc múlva itt az ebéd.

Az a legingerlőbb a dologban, hogy ő nem tanulja meg a mi beszédünket, de mi az övét igen. Szép lassan rácsalogatott minket kézzel-lábbal-mutogatással kevert tolvajnyelvére. Ha valamit keres s megtalálja, fülsértő i-zéssel sikoltja világgá örömét; ha nem találja, hosszan elnyújtott nyee-vel adja tudunkra bosszúságát, de azt is olyan idegtépő hanggal, mint amikor a porcelántányéron megszalad a kés. Ha szomjas, odacibál a fiókos szekrényhez, ahol tavaly ilyenkor, mikor betegen feküdt, a szaharinos tea állt. Azóta odajárul vízért, s ha megkapta, jóleső hőmmentéssel jelzi elégedettségét.

Gondoltam, ebből elég. S tegnap, amikor csak ketten voltunk idehaza, leültünk szépen a szőnyegre, szemtől szemben, s azt mondtam neki:

- Most pedig, kedves fiam, beszélgetni fogunk.
- Höm – mondta elégedetten, s biztató tekintetet vetett rám.
- Nem, fiam – válaszoltam határozottan.
- Mi most magyarul fogunk beszélgetni.

Meglóbáltam egy tízdekás papírzacsokót, melyre az édességbolt címe volt rányomtatva, amitől az ő arckifejezése még barátságosabbá derült, azt a gyanút keltve bennem, hogy titokban nemcsak beszélni, hanem talán olvasni is tud már. Szedtem kifelé a nápolyiszeleteket, s bicskával még apróbb szeletekre szabdaltam őket, akkorára, mint egy makkacukor. Mesterségemből kifolyólag tudom, hogy a magyar nyelv milyen gazdag szavakban.

Az elsőt odatartottam az orra alá.

- Mondd szépen: kérek.

Kitátotta s becsukta a száját, jelezvén, hogy odahelyeztessék a nápolyi. Én azonban nem az ő szájába tettem a nápolyit, hanem a magaméba, s nagy gusztussal, ropogatva kezdtem rágcálni.

- Nyee! – rikoltott felháborodásában.

Megmutattam a második nápolyit.

- Mondd szépen: kérek.

Nem mondta. Megettem. Elővettem a harmadikat. Amikor azt is megettem, azt mondta: bebbe, amit még sohasem mondott volt, de nyilván azt jelenti, hogy piszkos zsaroló. A negyedik és az ötödik nápolyi tűnt fel és el, amikor – a hatodik láttán – egyszerre így szólt:

- Kéek.

Drámai pillanat volt. Ha most odaadom a nápolyit, akkor húsz év múlva az ideggyógyászok hipnotikus álomban fogják leszoktatni a raccsolásról. Meglehet, bestialis apa vagyok: a hatodikát is megettem.

– Csak a grófok raccsolnak, kedves fiam. Mi nem raccsolhatunk, mert a te apád csak egy nyomorult író.

Vidáman elmosolyodott és így szólt:

– Író.

Gyönyörűen mondta. Mint amikor összeroppantunk egy diót, úgy reccsent az az r. Ismerek egy kopasz írót, aki két évre elmenne juhászkutyának, ha egy ilyen r-t ki tudna nyomni magából. Öneki alkalmasint odaadták a nápolyit. Most már én is odaadtam. Lassan és látható büszkeséggel rágta, talán mert érezte, hogy ez volt az első falat, amelyért megdolgozott. Megmutattam a következő nápolyit.

– Mondd szépen: cukor.

A szóvégi r-t is kimondja, az már férfimunka. Kimondta. Kimondta, hogy kenyér, hogy virág, hogy alma, hogy madár, hogy roccka... Talán egy félóra hosszat csevegtünk kéttagú szavakban; amit mondtam, mondta utánam. Ekkor vérszemet kaptam, és így szóltam:

– Mondd szépen: villamos-végállomás.

Nézte az én mindent tudó számát, és elkezdte utána formálni az ő rózsaszínű, puha, számócalevél nagyságú ajkával e két szót. De ők nem akartak világra jönni, megkapaszkodtak valahol, összegabalyodtak, csak valami alakatlan habarék bukott ki a száján. Lehajtotta fejét. És elkezdett sírni. Bennem pedig előtöltött valami, amire sohasem gondoltam, amit már régen elfeledtem, s amit soha vissza nem hívtam volna az emlékezetemben, ha sírni nem látom a fiamat – az, hogy amit tudunk, mily kínok s töredelmek árán tudjuk. Elszégyelltem magam, és kifűjtam az orrát, és kezébe nyomtam a nápolyis zacskót, és kimentem a szobából. Tíz perc múlva benéztem hozzá, még mindig a földön ült, eszegette a nápolyit és hüppögött.

III. FORDULÓ

Az előző két forduló témáira épülő feladatok várhatók.